

Megaevenemang till vilket pris

av Anders Hansson

OS, eller i vissa fall VM, är nästan varje idrottares stora dröm och mål. En värld utan olympiska spel är en fattigare värld. Så känner nog alla idrottsälskare och det är även många som i vanliga fall snabbt bläddrar förbi sportsidorna som blir engagerade när det är dags för OS eller VM. Nu börjar även forskningen intressera sig för vad som på engelska kallas *sports mega-events*, i denna artikel översatt till megaevenemang. Närmast på tur av dessa globala mästerskap är friidrotts-VM i japanska Osaka.

Världens städer slåss om att få stå värdar för dessa megaevenemang där OS och fotbolls-VM är de största. Bara att ansöka är ett enormt projekt som sedan sväller över alla breddar om staden blir utsedd. Att arrangera ett megaevenemang är långt ifrån en rent idrottslig, eller ens kommunal, angelägenhet. De stora investeringar som krävs är beroende av att staten går in och finansierar. Något den svenska regeringen vägrade så sent som hösten 2006 då Göteborg ville ansöka om att få arrangera VM i friidrott 2011 eller 2013. Då drog Svenska Friidrottsförbundet tillbaka sin ansökan.

Global exponering

Om det nu finns skäl att vara tveksam inför att arrangera ett megaevenemang – hur kan det då komma sig att så många ändå kandiderar? Vilka argument har förespråkarna att komma med och hur väl håller dessa argument? I antologin *Sports Mega-events* (2006) ägnar sig en rad samhällsvetare från hela världen åt att diskutera bland andra de frågorna. Redan i inledningskapitlet, skrivet av John Horne och Wolfram Manzenreiter, slås det fast att den samlade forskningen visar att de starkaste motiven för att arrangera megaevenemang är ekonomiska. Visserligen kostar de stora investeringarna i form av arenor och annan infrastruktur mycket pengar. Men det sägs uppvägas av en rad gynnsamma faktorer.

För det första genererar ett megaevenemang jobb och får fart på ekonomin i kraft av de investeringar som flyter in till värdstaden. Dessutom lockar själva evenemanget åskådare och andra turister som bor på hotell, går på restaurang och på andra sätt spenderar pengar och som förhoppningsvis kommer tillbaka. En OS- eller VM-stad exponeras också i de globala medierna på ett sätt som antagligen saknar motstycke. TV-bolagen betalar sanslösa summor för sändningsrättigheterna och tusentals TV-timmar sänds världen över. Det ger värdstaden en chans att profilera sig som ett ställe som "räknas", där det händer spännande saker och där invånarna och politikerna är kapabla att arrangera de största av evenemang. Detta kan locka ännu fler att investera eller turista i staden. Den nya infrastrukturen, i form av kommunikationsmöjligheter, idrottsarenor och andra faciliteter står dessutom kvar för att komma till nytta långt efter att mästerskapet de byggts för är över.

Överoptimistiskt

Det kraftigaste argumentet mot att arrangera ett megaevenemang – att det kostar samhället för mycket – möts alltså med argumentet att samhället kommer att få tillbaka alla pengar man investerat, med råge. Författarna till *Sports Mega-events* ifrågasätter generellt sett detta "faktum". Det går inte att säga om ett megaevenemang är bra eller dåligt för en stad. Barcelona, som arrangerade

sommar-OS 1992, lyfts ofta fram som ett exempel där både staden och regionen Katalonien fick ett lyft tack vare evenemanget. Det finns dock andra exempel på motsatsen. Montreal fick betala av sin skuld i decennier efter att man stått värd för sommar-OS 1976. Detta var visserligen innan Internationella olympiska kommittén (IOK) på allvar släppt kommersialismens "djävul över bron". Numera går det att tjäna mycket pengar på sponsring, som är den största inkomstkällan vid sidan av TV-rättigheterna.

Vad som verkar stå klart är dock att prognoserna för ett megaevenemangs effekter ofta är alltför optimistiska. Inställningen till megaevenemang är också ganska kritisk bland författarna till *Sports Mega-events*. David Whitson och John Horne skriver att inkomsterna från TV och sponsring ofta äts upp av kostnaderna för den toppmoderna telekommunikationsutrustning som ett stort mästerskap kräver. De konstaterar också att även om turismen kan explodera åren efter ett specifikt evenemang så är det svårt att bibehålla denna nivå i längden. De lyfter också fram det tämligen meningslösa i att man, som ofta blir fallet, bygger stora idrottsfaciliteter som står praktiskt taget oanvända och kostar pengar när tävlingarna är slut. Som exempel nämner de bobbanan och skridskoarenan som byggdes till vinter-OS i Nagano 1998.

Vem betalar notan

Whitson och Horne försöker också identifiera vem som tjänar och vem som förlorar på ett megaevenemang. Bland vinnarna kan nämnas företag och människor i byggbranschen, reklambranschen och fastighetsbranschen, samt alla som har en position där man tjänar på högre fastighetspriser. Det finns dock många som inte kan tjäna direkt på OS-relaterade affärer och som skadas av de höjda boendekostnader som kan tas ut när efterfrågan på mark och fastigheter är stor i ett område. Det som är bra för företagen bör dock vara bra även för arbetstagarna. Framför allt om det skapas fler jobb. Men till och med i succéexemplet Barcelona visade det sig att majoriteten av de jobb som skapades var dåligt betalda och dessutom kortlivade.

Till detta kommer också det som på engelska benämns *opportunity costs* vilket kan översättas med möjlighetskostnader. Med detta avses allt det som samhället måste skära ner på om man ska ha råd att satsa så stora summor på infrastruktur till ett megaevenemang. Sådana nedskärningar drabbar oundvikligen de redan underprivilegierade i samhället. Särskilt tydligt blir detta i utvecklingsländer som Sydafrika där fotbolls-VM 2010 är förlagt. De satsningar som görs inför VM gör, skriver Scarlett Cornelissen och Kamilla Swart, det möjligt för vissa människor att göra en ekonomisk vinst. Men för den marginaliserade majoriteten av befolkningen kommer VM att göra lite för att förändra deras svåra situation. Sydafrikas politiker har använt megaevenemang som ett sätt att utveckla "det nya Sydafrika" och representera Afrika internationellt, alltsedan rugby-VM 1995. Ett mästerskap som Sydafrika vann ett år efter avskaffandet av apartheid.

Prestigeladdat

Det finns alltså andra vinster att göra på ett megaevenemang än rent ekonomiska. Förutom att visa upp sin stad för världen kan man visa upp det globala för lokalbefolkningen för att förändra självbilden och konsumtionsvanorna hos denna. Idrott i allmänhet har ofta använts som ett sätt att höja ett lands anseende. Xin Xu ger i sitt kapitel exemplet Kina där idrott, jämte militärmakt

och diplomati, länge varit en mer eller mindre uttalad del i strävan efter internationell legitimitet och prestige. OS i Beijing 2008 kan då ses som en kulmen på dessa ambitioner. Det kinesiska exemplet visar hur viktigt ett olympiskt spel upplevs vara även utanför idrottsvärlden.

Ett år innan den olympiska elden tänds i Beijing har medievärlden redan zoomat in den kinesiska huvudstaden. Debattinlägg om hur lämpligt det är att förlägga världens största idrottsevenemang till en diktatur kommer från personer som väl aldrig tidigare intresserat sig för sport. Det finns de som drar paralleller till Nazitysklands propagandatriumf i Berlin 1936 och manar till bojkott. Andra kräver att IOK ska sätta större press på den kinesiska regimen i frågan om mänskliga rättigheter. Sen finns det ju även de som tycker att det är märkligt att det ansvaret ska falla på idrottsvärlden. Särskilt som västerländska företag tjänar stora pengar på att förlägga tillverkning i låglönelandet Kina och slåss om att få tillgång till den allt köpstarkare miljardbefolkningen, utan att samma krav ställs på dem.

Sverige har inte arrangerat ett OS sedan 1912 och sannolikheten att vi ska få uppleva ett mästerskap av den kalibern på svensk mark igen är väldigt liten. Rapporter från Osaka säger att biljettförsäljningen till friidrotts-VM går trögt, vilket understryker att megaevenemangen nu för tiden framför allt är en mediehändelse. För friidrottsälskare framför TV:n blir VM en fest oavsett.